

Pratarmė

<https://doi.org/10.51554/Coll.22.50.01>

Tebesitęsiantis Rusijos karas prieš Ukrainą humanitarikos aktualumą ir tvermę išmėgina kaskart asmeniškiau užklaudamas tyrėjus ir visą mokslo bendruomenę – kas grėsmės akivaizdoje lieka svarbu, kas įtampos lauke mus konsoliduoja jau kaip didesnę kultūrinę ir politinę bendriją, į ką šiuo metu nukreipta ne tik intelektinė, bet ir dvasinė mūsų energija? Į įprastą žurnalo *Colloquia* problematiką, apibrėžtą kaip Lietuvos bei Rytų ir Vidurio Europos regiono literatūros tyrimai, šiame 50-ame numeryje specifiniu regiono istorijos ir patirtų traumų požiūriu gilinasi du Latvijos universiteto mokslininkai. Artis Ostupas Ingos Gailės istorinio romano *Gražiosios (Skaistās, 2019)* pasakojimą apie moterų patirtis nacių koncentracijos stovyklose inovatyviai analizuoja koncentruodamasis į etinę pasakojimo strategiją ir sudėtingą antrinio liudijimo struktūrą, pasireiškiančią pasakojimo ištrynimu romano pradžioje, o Ingūna Daukstė-Silasprogė, pristatydamą žymios latvių egzilio autorės Indros Gubiņos (1927–2017) biogramą, atsiminimus, poeziją ir egodokumentiką bei vietos svarbą jos kūryboje, išbando literatūros geografinės metodą. XX a. vidurio kataklizmų Europoje problematika, aktuali latvių mokslininkams, yra ir svarbus istorinis Dalios Jakaitės straipsnio kontekstas – pasitelkusi literatūros teologiją ir fenomenologiją, ji analizuoja atminties ir maldos, kaip vieno esminių religinių fenomenų, sąveiką egzodą pasirinkusių Czesława Miłoso ir Alfonso Nykos-Niliūno eilėraščiuose. Juozo Tumo-Vaižganto ir Vinco Kudirkos požiūrį į emigracijos problemą XIX a. lietuvių visuomenėje straipsnyje aptaria Gitana Vanagaitė. Naują besiformuojantį agroalimentarinio romano žanrą straipsnyje pristato Nacionalinio mokslinių tyrimų centro Paryžiuje tyrėja Anne Simon. Per Uptono Sinclairio, Alfredo Döblino, Georges'o Duhamelio, Roland'o Buti, Joy Sorman, Isabelle'ės Sorrente'ės kūrybos pavyzdžius, iškeldama masinių gyvulių skerdynių ir žmonių žudynių sutapatavimo riziką, ji gilinasi į etinę problematiką, su kuria susiduria literatūra ir jos kūrėjai, siekiantys perteikti pramoninės gyvulininkystės grandinėje atsидūrusio gyvūno kančią.

Šiame numeryje publikuojamos net 4 recenzijos. Latvių poetės ir rašytojos, lietuvių literatūros vertėjos Dainos Avotiņos parengtoje knygoje *Soliņš pie Salacas (Suolelis prie Salacos)* sutelktą jos ir poeto Alfonso Maldonio korespondenciją

Vigmantas Butkus pristato ne tik kaip asmeniško jų ryšio dokumentą, bet ir kaip gyvą latvių ir lietuvių literatūrų dialogą. Jurgita Raškevičiūtė vertina, kaip dokumentiniam meilės romanui prilygstantį partizanų vado Juozo Lukšos-Daumanto ir Nijolės Bražėnaitės epistoliariumą naujai parengti pavyko Laimai Sruoginytei-Vincei. Sodriu (ego)dokumentų ir korespondencijos sluoksniu monografijoje apie Sigitą Gedą *Ugnies giesmės* rėmėsi Rimantas Kmita. Ryškiausi jo monografijos privalumai, kuriuos recenzijoje įvardija Dalia Satkauskytė, – tai atskleistas psichosocialinės Gedos biografijos ir istorinės epochos, formavusios poeto laikyseną bei savivaizdį, tarpusavio ryšys bei klausiantis monografijos tonas. Ramunė Bleizgienė recenzijoje Jurgos Jonutytės ir Giedrės Šmitienės monografijai *Gyvates kojos: negalios samprata gyvenimo pasakojimuose* akcentuoja etapinę šio darbo, kuris keičia nusistovėjusią kultūriškai suformuotą negalios sampratą ir „vaduojasi] nuo medicininės ir teisinės praktikos primesto žvilgsnio į negalios vertinimą“, reikšmę. Patraukia ir tai, jog Bleizgienė kolegijų įdirbį sugeba pateikti plačiame kontekste, apimančiame ir XIX a. 7 deš. – XX a. pr. lietuvių kultūros istoriją.

„Nuomonių domino“ rubrikoje – net dvi akademinės aktualijos, susijusios su geidaujama literatūros mokslininkų įdirbio sklaida visuomenėje. Tai 2022 m. Vytauto Kubiliaus premijos laureatų Mindaugo Nastaravičiaus ir Tomo Vaisetos proginės kalbos priimant premiją ir jiems bei jų kuriamai Lietuvos radijo laidai „Pirmas sakiny“ skirta Gitanos Vanagaitės laudacija. O Aistė Kučinskienė, sekdamas karštais 2022 m. lapkričio 17–18 d. vykusios konferencijos *Literary Canon Revision in Post-Communist Societies (Literatūros kanono persvarstymas pokomunistinėse visuomenėse)* išpūdziais ir remdamasi lietuvių literatūros kanono tyrinėjimų patirtimi, permąsto akademikų įtaką kuriant mokyklų programas ir iškelia literatūrologų patiriamą paradoksą – propaguojantys elitinę literatūrą ir formuojantys visuomenės estetinį skonį, neretai visuomenėje jie pasijunta esą marginalai, teįdomūs patys sau, nors jų įtaka akivaizdi. Kad akademiškumo nereikia pernelyg sureikšminti, o, atvirksčiai, matyti jį kaip mūsų žmogiškosios veiklos tąsą, teigia jubiliejaus proga kalbinama Jūratė Sprindytė, ilgametė žurnalo *Colloquia* vyriausia redaktorė: „ir egzaminuoti doktorantą, ir pakonsultuoti vertėją į užsienio kalbą, ir sodyboje nuskinti obuolius man vienodai svarbu.“ Tad darbuokimės visomis pajėgomis!

GINTARĖ BERNOTIENĖ

Foreword

Russia's ongoing war against Ukraine put to the test the relevance and persistence of the humanities by asking researchers and the entire academic community: What remains important in the face of the threat? What does consolidate us as a larger cultural and political community in the field of tension? Where do we aim our intellectual as well as our spiritual energy at the moment?

In this 50th issue of *Colloquia*, two Latvian researchers from the University of Latvia examine the subject matter, already established in the journal, defined as Lithuanian and East and Central European literary studies, looking at it from the point of view of the history of the region and the traumas it has experienced. Artis Ostups analyzes the narrative of Inga Gaile's historical novel *Skaistās* (*The Beautiful Ones*, 2019) about women's experiences in the Nazi concentration camps by focusing on the ethical strategy of narrative and the complex structure of secondary witnessing. Inguna Daukste-Silasproģe puts the literary geography approach to the test by presenting the biography, memoirs, poetry, and egodocuments of the prominent Latvian exile author, Indra Gubiņa (1927–2017), emphasizing the importance of place in her work.

The issues of the mid-20th century cataclysms in Europe, relevant to Latvian researchers, provides an important historical context for Dalia Jakaitė's article. Using methodological approaches of literary theology and phenomenology, she analyzes the interaction of memory and prayer as one of the key religious phenomena in the poems of exile authors, Czesław Miłosz and Alfonsas Nyka-Niliūnas. Gitana Vanagaitė discusses the attitudes of Juozas Tumas-Vaižgantas and Vincas Kudirka towards the issue of emigration in 19th-century Lithuanian society.

Anne Simon, a researcher at the French National Centre for Scientific Research, presents the new emerging genre of the agroalimentary novel. Using the examples of Upton Sinclair, Alfred Döblin, Georges Duhamel, Roland Buti, Joy Sorman and Isabelle Sorente, and highlighting the risk of equating the mass slaughter of livestock with the killings of human beings, the author of the article looks into the ethical issues facing literature and its creators as they attempt to convey the suffering of the animal caught in the chain of industrial animal agriculture.

This issue offers four book reviews. Vigmantas Butkus presents *Soliņš pie Salacas* (*The Bench at Salacas*) by the Latvian poetess, writer and translator,

Daina Avotiņa, the correspondence between her and the Lithuania poet Alfonsas Maldonis, not only as a document of their personal relationship but also as a lively dialogue between the Latvian and Lithuanian literature. Jurgita Raškevičiūtė assesses Laima Sruoginis-Vincė's successful attempt to make the epistolary novel of the partisan leader Juozas Lukša-Daumantas and Nijolė Bražėnaitė into a documentary love novel. Rimantas Kmita has leaned on a rich layer of (ego)documents and correspondence in his monograph on Sigitas Geda, *Ugnies giesmės (Hymns of Fire)*. In the review of his book, Dalia Satkauskytė identifies the interconnection between the psychosocial biography of Geda and the historical epoch that shaped the poet's attitude and self-image, and the monograph's questioning tone as the most notable strong points of Kmita's book. In her review of Jurga Jonutytė and Giedrė Šmitienė's monograph, *Gyvatės kojos: negalios samprata gyvenimo pasakojimuose (Serpent's Legs: The Concept of Disability in Life Stories)*, Ramunė Bleizgienė emphasizes the stage-by-stage significance of this book, which alters the culturally-established notion of disability and "breaks from the notion of disability imposed by the medical and legal practice." It is also commending that Bleizgienė places the work of her colleagues in a broad context, which includes the history of Lithuanian culture from the 1860s to the early 20th century.

The column "Domino of Opinions" focuses on two academic issues related to the dissemination of the work of literary scholars in society. These are the commemorative addresses by the 2022 Vytautas Kubilius Prize winners, Mindaugas Nastaravičius and Tomas Vaiseta, and Gitana Vanagaitė's commendation of nominees and their radio program "Pirmas sakiny" ("First Sentence"). Aistė Kučinskienė, following the heated debate that took place on November 17–18, 2022 at the conference "Literary Canon Revision in Post-Communist Societies" and using her own research on the Lithuanian literary canon, reconsiders the influence of academics in the development of school curricula. She also highlights the paradox experienced by literary scholars: While they promote elite literature and shape society's aesthetic taste, they are often seen as marginal and self-absorbed, even though their influence is obvious. In the column "Conversations," Jūratė Sprindytė, long-time editor-in-chief of *Colloquia*, says that academia should not be overestimated and should be seen as a continuation of our human activities. She notes, "it is equally important for me to examine a Ph.D. student, to consult a translator, and to pick apples at the farmstead." So let's get to work!

GINTARĖ BERNOTIENĖ